

UPORABA LITERATURE PRI RAZISKOVALNI NALOGI

1. Zbiranje in izbiranje virov

Ko iščemo vire za določeno temo, se skoraj nikoli ne zgodi, da ne bi našli ničesar, če smo pravilno vnesli v računalnik iskalne zahteve. Če dobimo kot rezultat iskanja 0 zadetkov, poskusimo naslednje:

preverimo, če nismo česa napačno vtipkali;

preverimo, če smo iskalno strategijo zastavili pravilno;

poskusimo nekoliko razširiti področje svojega iskanja (pri črkovanju imen uporabimo *, pri ključnih besedah nadpomenko...).

Idealno bi bilo, ko bi pri posameznem iskanju našli med 10 in 20 zadetkov, a tudi to se zgodi redko. Navadno jih najdemo precej več. To je tesno povezano z današnjo poplavo informacij. Potem nas čaka težavno delo: kako izbrati tiste vire, ki so res primerni in pomembni.

Pri tem moramo biti zelo pazljivi. Če se preprosto zadovoljimo z nečim, kar nam na prvi pogled prinaša iskane podatke, je navadno slabo. Izbrati prve tri (ali jih morda profesor želi pet?) poiskane vire je sicer najlažje, nikakor pa se to ne obrestuje v dobro nalogo. Kako torej?

Najprej si moramo točno opredeliti vprašanja, na katera iščemo odgovore. Potem se šele lotimo iskanja. Dokler vprašanja niso dovolj definirana, je iskanje podatkov zelo splošno in zato preširoko.

Potem pregledamo kataloge (klasične ali računalniške) in se poučimo, kaj je bilo o tem objavljenega. Ker je Slovenija majhen prostor, zlasti jezikovno smo omejeni le na majhno število bralcev, je pogosto priporočljivo pregledati tudi nekaj literature, ki je pri nas na voljo v tujih jezikih, a to ni vedno nujno.

Iz oznak (gesel, ključnih besed) v večini primerov vidimo, ali je najdeni vir za nas res primeren ali ne. Ko izločimo tiste, ki so že na prvi pogled neustrezni, nam jih še vedno ostane kar nekaj. Te je treba vzeti v roke in pregledati (izposoja v knjižnici, medknjižnična izposoja, fotokopiranje). Po posvetovanju z mentorjem si izberemo tisto literaturo, ki je za našo temo ključna.

Pogosto naletimo na vprašanje, kako vedeti, kaj je res kakovosten vir za določeno vprašanje. Tega ne moremo oceniti kar povprek. V splošnem velja, da so članki v poljudnem časopisju kakovostnejši od tistih v dnevnem ali tedenskem časopisju; a to je posplošitev, ne neizogibno pravilo. Podobno tudi velja, da je marsikdaj kasnejša objava prinesla popravek starih trditev. Poseben problem se pojavlja z internetom, ki je priljubljeni vir informacij.

1.1 Vrednotenje informacij na internetu

Kot vir informacij za resno delo ima svetovni splet hudo pomanjkljivost: na tej mreži lahko vsakdo objavi, kar hoče. Torej informacije niso vedno preverjene. Tu je nekaj osnovnih vodil pri vrednotenju internetskih podatkov.

Najdeno gradivo vrednotimo najprej po vprašanjih:

- Ali ustreza naši temi?
- Ali je datum objave primeren?
- Ali je avtor primeren strokovnjak?
- Kaj želi avtor s prispevkom doseči (informirati, prepričati)?
- Ali je informacija dejstvo, mnenje, oglas?
- Ali avtor svoje ugotovitve podpira z že obstoječo literaturo?
- Kako (če sploh) kritične ocene vrednotijo ta prispevek?

Poleg teh vprašanj nam kakovost prispevka pomaga oceniti že **URL naslov**. Po njem lahko pridemo do osnovnih zaključkov. Za slovenske naslove je značilna končnica *si*, ki je dvočrkovna koda za Slovenijo. Vendar tega ne najdemo v vseh naslovih. Ponekod se namesto tega pojavljajo sicer ravno tako mednarodno uveljavljene oznake *gov*, *com*, *net*, *org*. *gov* je oznaka za vladne strani (s tem so začeli v Ameriki, kasneje se je to razširilo tudi k nam), a vse naše vladne strani tega nimajo, npr. Ministrstvo RS za šolstvo že nima. Torej, tu vlada precejšnja neenotnost. Vendar pa oznaka *gov* vsekakor pomeni določeno zanesljivost (npr. podatki Statističnega urada ♦). Slovenske vladne ustanove naj bi torej imele končnico *gov.si*. *com* pomeni, da gre za komercialno predstavitev, kar lahko pomeni tudi, da elektronskega kupca ne pouči natančno o svojih ponujenih izdelkih, torej je treba biti ob teh podatkih previden.

net je oznaka za strani, ki so lahko komercialne, lahko tudi ne, vendar velja glede zanesljivosti podatkov podobno kot pri oznaki *com*.

org je nekomercialni ponudnik informacij na internetu. Če hoče posameznik v okviru te oznake dobiti svojo stran, je zanjo odgovoren administrator. Tak naslov v Sloveniji pa lahko dobijo organizacije in društva.

Tudi oznaka *edus* se pojavlja med slovenskimi naslovi (med ameriškimi je temu enakovredna *edu*) in označuje izobraževalne organizacije. Pri nas imata svojo posebno oznako še univerzi: *uni-lj* in *uni-mb*. Za te informacije jamči izobraževalna organizacija, zato so navadno dovolj zanesljive.

Podobne oznake veljajo tudi po drugih državah. V splošnem velja pravilo, da je zadnja dvočrkovna oznaka prvega dela naslova (do prve poševne črte) oznaka države, le ZDA te oznake ne dodajajo.

Veliko koristnih povezav v Sloveniji najdemo v izhodišču Mat'Kurja, torej na www.ijs.si/slo.

Med najmanj zanesljive naslove pa sodijo osebne strani. Spoznamo jih po dveh osnovnih značilnostih: ali imajo v naslovu ~ ali pa osebno ime. Za te je značilno, da jih oskrbuje posameznik brez nadzora krovne institucije.

Naslednji kriterij je sam **prispevek na mreži**. Najprej je tu *avtor*. Če avtorja poznamo kot uglednega strokovnjaka s svojega področja, je takemu prispevku lahko zaupati. Sicer pa je pomembna zgradba članka, ki naj vsebuje *povzetek* in *bibliografijo*, ki bi ravno tako kot v tiskanih publikacijah morala biti del članka na mreži. Po bibliografiji in kritičnih komentirjih lahko hitro presodimo težo prispevka.

1. Uporaba virov

Ko smo vire izbrali, se bomo lotili svoje teme. Pomembno je izpisovanje glavnih podatkov, saj si bomo potem lažje uredili gradivo za samo pisanje. Morda se to zdi komu nepotrebno, a se z izkušnjami pokaže, da je to naložba, vredna vloženega truda in časa. Zato se ni treba učiti na svojih napakah, ampak raje verjemimo, da je to koristno.

Izpiski so najpreglednejši, če jih pišemo v obliki tako imenovanih bibliografskih kartic (tu ne gre za obliko papirja, temveč za obliko zapisa!). Na eno stran take kartice ali na vrh večjega lista sodijo podatki o viru (knjigi, članku, filmu...) Ti podatki naj bodo zapisani enako kot v seznamu uporabljene literature.

Na drugo stran ali niže na večji format papirja sodijo izpiski v taki obliki, kot jih zapisovalec sam najlažje uporabi. Nekaterim so ljubši popolni citati, drugim izpiski po točkah. Za samo pisanje pa je nujno pri vsakem izpisu navesti stran, s katere smo misel pobrali, saj samo tako lahko še enkrat hitro pridemo do iste točke v besedilu. Ne pozabimo, da se včasih šele v zadnjem trenutku, torej, ko že pišemo, odločimo, da bomo vključil popoln citat, torej dobesedni navedek.

NAVAJANJE V RAZISKOVALNI NALOGI UPORABLJENE LITERATURE: PO STANDARDU ISO CITIRANJE

Citirati pomeni dobesedno navajati besed ali stavkov iz pisnega dokumenta. V besedilu moramo dobesedne navedbe označiti z narekovaji in z navedbo avtorja citata. Za narekovaji navedemo bibliografske podatke v okroglem oklepaju (**Priimek avtorja, letnico izdaje publikacije : stran**).

Človek je dosegel to, kar je, ker je znal prenašati dognanja iz roda v rod. Zato moramo uporabiti, kar so drugi že naredili. Torej si pomagamo z viri. Vedno pa moramo navesti, od kod smo določeno informacijo dobili, sicer znanje krademo.

Če ne navedemo vira, je torej naše delo **plagiat**. Plagiat je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljen kot "kar je prepisano, prevzeto od drugod in objavljeno, prikazano kot lastno" (SSKJ, 1994, str. 847). Vsekakor je to duhovna tatvina. V sposobnosti avtorja, ki krade tovrstno lastnino in ga enkrat pri tem zalotijo (kar seveda ni težko), nihče več ne zaupa. Omenimo tudi nekatere druge pozitivne elemente citiranja:

1. Pomen citiranja

Ko citiramo, navajamo bralca k virom, ki bi mu lahko prinesli več informacij, povezanih z našo temo.

Včasih se zgodi, da besedilo, vzeto iz obsežnejšega sobesedila, nekoliko spremeni pomen ali postane slabše razumljivo.

Avtor naloge se lahko pri prepisovanju tudi zmoti. V takem primeru si bralec lahko pomaga, če točno ve, kje navedek iskati.

Priznavamo idejno avtorstvo za neko misel tistemu, ki mu gre, in se mu s tem tudi zahvalimo (ne pozabimo, kako pomembno je to lahko za avtorja!)

2. Načini citiranja

Pri citiranju se držimo nekaterih splošno postavljenih pravil, ki jih najdemo v standardih. **Standard** je dokument, ki navaja splošna in večkrat uporabna pravila, navodila ali značilnosti proizvodov, storitev ali z njimi povezanih procesov in proizvodnih postopkov in katerega upoštevanje ni obvezno. Slovenske standarde sprejema in izdaja (kot posebne publikacije) Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Urad Republike Slovenije za standardizacijo in meroslovje (USM).

Ko nas zanima citiranje, je smiselno uvajati standard, ki je v Evropi in po svetu že uveljavljen, torej ISO 690 za klasične in ISO 690-2 za elektronske vire.

V nadaljevanju so opisane oblike pisnega dela glede na zunanji izgled in obvezne vsebinske elemente, ki jih mora naloga obsegati.

Dobesedno citiramo, kar je novo ali pomembno. Citati naj bodo čim krajši in smiselno vključeni v besedilo. **Morajo se popolnoma ujemati z izvirnikom**. Če je citat predolg, ga skrajšamo tako, da nepomembno izpustimo in manjkajoči del nadomestimo s tremi pikami v oklepaju [...].

Obstaja več načinov navajanja dokumentov. Predstavljen je eden izmed mogočih. Med seboj se razlikujejo le po vrstnem redu elementov in ločil, ki jih uporabljamo med navajanjem. Bistveno je, da navedemo vse bibliografske elemente, ki omogočajo prepoznavanje točno določenega uporabljenega gradiva (ne glede na to, da različne stroke uporabljajo nekoliko drugačen vrstni red bibliografskih elementov ali različna ločila).

Zaradi preglednosti naslov izpostavimo, zato ga pišemo ležeče ali ga podčrtamo.

Držimo se vedno enakega načina.

Naslov ločimo od podnaslova z dvopičjem.

V samem besedilu izpišemo dobesedni navedek (citat), za njim pa vir tako, da v oklepaju navedemo avtorjev priimek, leto izida in stran. Če citiramo več različnih del istega avtorja, ki so bila objavljena istega leta, jih lahko označimo z abecednimi indeksi, a jih moramo enako označiti tudi v seznamu uporabljene literature.

Primer citiranja:

Žajeti vse znanje je poskusil že Aristotel(es) (384-322 p. n. št.) in v antiki so mnogi skušali ta napor posnemati. (Južnič, 1992, str. 108).

Na koncu naloge napišemo še seznam uporabljene literature. Sem vključimo tista dela, iz katerih dobesedno navajamo, ter tudi tista, ki jih nismo uporabili za citate, temveč smo po njih le povzeli ključne ideje.

Primer:

V seznamu uporabljene literature bi potem navedli za prej omenjeno enoto:

Južnič, S. *Diplomska naloga: napotki za izdelavo*. Ljubljana: Amalietti. 1992.

Vire, ki jih uporabimo v nalogi, je treba tudi primerno navajati ali citirati. Načinov citiranja je veliko, zato je tu predstavljen le eden, tisti, ki je mednarodno sprejet. Imenuje se Mednarodni standard ISO 690 ter ISO 690-2. Slovar tujk razlaga besedo standard kot 'obvezen, splošno veljaven tip ali vzorec' (Verbinc, 1989, str. 674).

I. NAVAJANJE KLASIČNIH VIROV

1. Navajanje monografij

Priimek, I. Naslov: podnaslov. Izdaja. Kraj: založba, letnica. Zbirka, (štetje). ISBN.

ISBN = international standard book number, mednarodna standardna številka knjige, natisnjena v kolofonu in navadno tudi na ovoju.

1.1 Monografija - en avtor

Primer:

Mršič, N. *Živali naših tal: uvod v pedozoologijo ? sistematika in ekologija s splošnim pregledom talnih živali*. 1. natis. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 1997. ISBN 86-365-0213-6.

Weiner, A. B. *Women of value, men of renown: new perspectives in Trobriand exchange*. Austen: University of Texas Press, 1987. Sourcebooks in anthropology. ISBN 0-292-79019-8.

1.2 Monografija - dva avtorja

Primer:

Stušek, P. in Podobnik A. *Celica*. 1. izd. Ljubljana: DZS, 1995. ISBN 86-341-1667-0.

Fisher, J. in Arnold, J. R. P. *Notes in chemistry for biologists*. 1st. ed. Oxford: BIOS scientific publishers Lt., 1999. The instant notes series. ISBN 1-85996-241-6.

1.3 Monografija - trije ali več avtorjev

Primer:

Krakar ? Vogel, B. et al. *Književnost na maturi*. 1. natis. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 1994. Zbirka Matura. ISBN 86-7759-258-X.

Hames, B. D. et al. *Notes in biochemistry*. Reprinted. Oxford: BIOS scientific publishers Lt., 1999. The instant notes series. ISBN 1-85996-265-3.

2. Navajanje serijskih publikacij

Naslov: podnaslov. (Odgovornost.) Kraj: Izdajatelj, začetek (in konec) izhajanja. ISBN.

Začetek in konec izhajanja zapišemo takole:

- če je publikacija začela izhajati npr. leta 1978 in še izhaja: 1978- .

- če je publikacija izhajala npr. od leta 1959 do leta 1996: 1959-1996.
ISSN = international standard serial number, mednarodna standardna številka serijske publikacije, natisnjena na ovoju.

Primeri:

Otrok in knjiga: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev. Maribor: Mariborska knjižnica, Pedagoška fakulteta Maribor, 1972-. ISBN 0351-5141.

3. Navajanje člankov

3.1 Objavljenih v serijski publikaciji

Obvezni elementi so:

Priimek, I. Naslov članka: podnaslov članka. Naslov serijske publikacije: podnaslov serijske publikacije, letnica izida, letnik, številka, strani.

Ležeče ali podčrtano pišemo naslov serijske publikacije.

Primeri:

Bošnjak, B. Književna vzgoja v mladinski knjižnici: da ali ne? *Otrok in knjiga*: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev, 1998, št. 46, str. 64 - 70.

Adler, J. in Rogers, A. The new war against migraines. *Newsweek*: the international newsmagazine, jan. 1999, let. 83, št. 2, str. 42-48.

3.2 Objavljenih v zbornikih

Primeri:

Lavrenčič, D. in Mlakar, I. Vloga mladinskega knjižničarja pri razvijanju bralnih sposobnosti. V: *Branje skrb vseh*: 2. strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije, 1998, str. 153-154.

Zwitter, T.; Munari, U. Spectrophotometric surveys of faint CVs. V: *Wild Stars In The Old West*: Proceedings of the 13th North American Workshop on Cataclysmic Variables and Related Objects, ASP Conference Series, Vol. 137, 1998, str. 35.

3.3 Anonimnih člankov v leksikonih, enciklopedijah, slovarjih

Naslov publikacije: podnaslov. Kraj: Založba, leto izd., str.

Primer:

Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga knjiga: I-Na. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, str. 81.

Dorling Kindersley ultimate visual dictionary of science. New York: DK publishing, 1998. str. 222.

3.4 Navajanje uradnih dokumentov

Zakon, letnik (letnica) št., datum. Str.

Primer:

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. *Uradni list Republike Slovenije*, 53 (1996) 12, 29. II. Str. [841]-862.

II. NAVAJANJE ELEKTRONSKIH VIROV

Avtor. Naslov dokumenta. Vrsta medija. Izdaja. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum zadnjega popraviljanja. Datum citiranja (obvezno za dokumente online). Zbirka. Dostopnost (obvezno za dokumente online). Standardna številka.

1 Elektronske monografije, podatkovne baze in računalniški programi kot celotni dokumenti

Avtor. Naslov. Vrsta medija. Izdaja. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum zadnjega popraviljanja. Datum citiranja (obvezno za dokumente online). Zbirka. Dostopnost (obvezno za dokumente online). Standardna številka.

Primeri:

Austen, J. *Emma* (online). (Tunbridge Wells UK): Data Text Publishing. (citirano 23. 09. 1998). Dostopno na naslovu:

<http://www.bibliomania.com/Fiction/Austen/Emma/index.html>.

Prešeren, F. *Izbrana poezija dr. Franceta Prešerna* (online). 1996. (citirano 05. 10. 1998). Dostopno na naslovu:

<http://www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/ponudba/1996/preseren/>

2 Deli elektronskih monografij, podatkovnih baz in računalniških programov

Avtor. Naslov. Vrsta medija. Izdaja. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum zadnjega popraviljanja. Datum citiranja (obvezno za dokumente online). Poglavlje ali enakovredna oznaka (dela). Naslov posameznega dela. Dostopnost (obvezno za dokumente online). Standardna številka.

Primer:

Austen, J. *Emma* (online). (Tunbridge Wells UK): Data Text Publishing. (citirano 23. 09. 1998). Chapter VII. Dostopno na naslovu:

<http://www.bibliomania.com/Fiction/Austen/Emma/index.html>.

3. Prispevki k elektronskim monografijam, podatkovnim bazam ali računalniškim programom

Avtor (prispevka). Naslov (prispevka). Avtor (dokumenta na gostitelju). Naslov (dokumenta na gostitelju). Vrsta medija. Izdaja. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum zadnjega popraviljanja. Datum citiranja (obvezno za dokumente online). Lokacija znotraj dokumenta na gostitelju. Dostopnost (obvezno za dokumente online). Standardna številka.

Primer:

Zgodovina mila. V: Pufič, T. et al.: *Pralna sredstva* (CD ROM). 1997. Ljubljana, UMI. (Primer nepodpisanega prispevka z naslovom Zgodovina mila.)

4. Elektronska periodika

4.1 Elektronska periodika v celoti

Naslov. Vrsta medija. Izdaja. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum citiranja (obvezno za dokumente online). Dostopnost. Standardna številka.

Primer:

Delo (online). Ljubljana, Delo, 1945-. Dostopno na internetu na naslovu: <http://delo.si>

COMPUTER Mediated Communication Magazine (online). Milwaukee, Wi (USA): December Communications, 1994 ♦ (citirano 23. 09. 1998). mesečnik. Dostopno na naslovu:

<http://www.december.com/cmc/mag>. ISSN 1076-0027X.

4.2 Članki in drugi prispevki

Avtor (prispevka). Naslov (prispevka). Naslov periodike. Vrsta medija. Izdaja. Številka. Datum zadnjega popraviljanja. Datum citiranja (obvezno za online dokumente). Lokacija znotraj dokumenta na gostitelju. Dostopnost (obvezno za dokumente online). Standardna številka.

Primer:

Jenko, M. Veliko vprašanj, malo odgovorov. *Delo* (online). Ljubljana, Delo, 7.10.1998. (Citirano 7. 10. 1998) Dostopno na internetu na naslovu: <http://www.delo.si>

Gach, G.: *The Internet for Journalists: The Fourth Estate in Cyberspace*. Computer Mediated Communication Magazine (online). 1994, vol. 1, no. 6 (citirano 1998-09-23), pp. 1-7. Dostopno na naslovu: www.december.com/cm/mag/1994/oct/estated.4html

5. Elektronske konference in elektronska sporočila

5.1 Celoten sistem elektronskih sporočil

Naslov. Vrsta medija. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum citiranja. Dostopnost.

Primer:

Federal Depository Library Program Files(/GO Depository) (online) Washington, D. C.: Government Printing Office (citirano 15. 02. 1995). Dostopno na naslovu: <telnet://federal.bbs.gpo.gov>.

5.2 Elektronska sporočila

Avtor (sporočila). Naslov (sporočila). Naslov (sistema sporočil na gostitelju). Vrsta medija. Kraj izdaje. Založnik. Datum izdaje. Datum citiranja. Lokacija znotraj sistema sporočil na gostitelju. Dostopnost (razen za osebna in neobjavljena sporočila).

Primer:

Oberč, P. RE: *Angleška verzija www.* (elektronska pošta). Sporočilo za: Savino ZWITTER. 24. 9. 1998 (citirano 25. 9. 1998). Osebno sporočilo.

III. NETISKANE IN DRUGE PUBLIKACIJE

Za vse druge vrste gradiva pa velja, da napišemo v oklepaju za naslovom vrsto gradiva npr. videoposnetek, zvočni posnetek, prosojnice, kartografsko gradivo in upoštevamo vse elemente navajanja vira, ki veljajo pri monografskih vrstah publikacij.

Več o oblikovanju pisnih nalog po ISO standardih pa naslednje leto v publikaciji z delovnim naslovom : ?VODNIK ZA ŠOLSKE KNJIŽNICARJE?.

VIRI IN UPORABLJENA LITERATURA

- Fisher, Y.: *Spinning the Web: a Guide to Serving Information on the World Wide Web*. New York, Springer, 1996.
- *International standard SIST ISO 690: Documentation - Bibliographic references - Content, form and structure*. 1987, 11 str.
- *International standard SIST ISO 690-2: Information and documentation - Bibliographic references - Part 2: Electronic documents or parts thereof*. 1997, 18 str.

- *International standard SIST ISO 7144: Documentation - Presentation of Theses and similar Documents = Dokumentacija - Oblikovanje disertacij in podobnih dokumentov.* 1998, 11 str.
- Kraynak, J.: *Računalniški slovar: slovensko-angleški = angleško-slovenski.* Ljubljana, Mladinska knjiga, 1994. (Zbirka Cicero).
- Laverty, C., Brown, A.: *Gradivo za Workshop for librarians: The library and the IB ? getting involved.* IBO, Amsterdam, 1998.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1994.
- Verbinc, F.: *Slovar tujk.* 9. izd. Ljubljana, Cankarjeva založba, 1989.